

Grundlagsutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av livsmedelsmarknadslagen och av 1 kap. 6 § och 5 kap. 2 § i lagen om rättegång i marknadsdomstolen

Till jord- och skogsbruksutskottet

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av livsmedelsmarknadslagen och av 1 kap. 6 § och 5 kap. 2 § i lagen om rättegång i marknadsdomstolen (RP 36/2026 rd): Ärendet har remitterats till grundlagsutskottet för utlåtande till jord- och skogsbruksutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- lagstiftningsråd Riitta Kokko-Herrala, jord- och skogsbruksministeriet
- lantbruksråd Anna-Leena Miettinen, jord- och skogsbruksministeriet
- konsultativ tjänsteman Kari Hämäläinen, justitieministeriet
- professor Sakari Melander
- professor Olli Mäenpää
- professor Tuomas Ojanen
- professor Tomi Voutilainen.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår att livsmedelsmarknadslagen och lagen om rättegång i marknadsdomstolen ändras.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft sommaren 2026.

I propositionen ingår ett avsnitt om lagförslagets förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordningen. Enligt propositionen kan lagförslagen behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Regeringen anser emellertid det önskvärt att ett utlåtande om propositionen inhämtas av grundlagsutskottet.

Utlåtande GrUU 29/2026 rd

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

(1) I propositionen föreslås det att livsmedelsmarknadslagen och lagen om rättegång i marknadsdomstolen ändras. Livsmedelsmarknadslagen kompletteras med bestämmelser som enligt propositionsmotiven syftar till att undanröja vissa avtalsvillkor och avtalspraxis som konstaterats vara problematiska. Syftet med propositionen är att skydda jordbrukare och andra små aktörer i kedjan mot orättvisa handelsmetoder i livsmedelskedjan.

(2) Bestämmelser om kommersiella repressalier finns i 2 e § i livsmedelsmarknadslagen. Enligt paragrafen får köparen inte avlista produkter, dra ned på kvantiteterna av beställda produkter eller upphöra med tjänster som köparen tillhandahåller leverantören eller i övrigt vidta eller hota att vidta kommersiella repressalier mot leverantören på grund av att leverantören utövar sina avtalsenliga eller juridiska rättigheter, för ett ärende till en myndighet för behandling eller samarbetar med en myndighet.

(3) Det föreslås att nya 2 och 3 mom. fogas till 2 e § i livsmedelsmarknadslagen. Om livsmedelsmarknadsombudsmannen eller domstolen vid behandlingen av ett ärende utifrån de omständigheter som framförts kan anta att köparen har vidtagit eller hotat att vidta kommersiella repressalier, ska köparen enligt det nya 2 mom. för att upphäva denna presumtion visa att köparen inte har överträtt det förbud mot kommersiella repressalier som det föreskrivs om i 1 mom. Paragrafens 2 mom. tillämpas dock inte på offentlig varning enligt 11 § eller påförande av livsmedelsmarknadspåföljdsavgift enligt 12 a §.

(4) I motiveringen till lagstiftningsordningen granskas lagförslaget med avseende på 21 § i grundlagen om rättsskydd och garantier för god förvaltning. I synnerhet hänvisas det i motiveringen till bestämmelser om bevisbörda i lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män och i diskrimineringslagen, vilka stiftats med grundlagsutskottets medverkan (GrUU 40/2004 rd, GrUU 31/2014 rd, GrUU 10/2003 rd). Grundlagsutskottet har till exempel vid bedömningen av bestämmelserna om bevisbörda i 9 a § i jämställdhetslagen konstaterat att regleringen på grund av ett effektivt tillgodoseende av rättigheterna är motiverad i det aktuella regleringssammanhanget, eftersom det kan vara svårare än vanligt att lägga fram bevis i diskrimineringsfall och i allmänhet endast svaranden kan visa att hans eller hennes påstådda diskriminerande handling grundade sig på ett annat skäl än kärandens person (GrUU 40/2004 rd, s. 3/I, se även GrUU 8/2000 rd, s. 2—3, GrUU 10/2003 rd, s. 4—5).

(5) Grundlagsutskottet noterar att den nu aktuella regleringen inte på samma sätt som diskriminerings- och jämställdhetslagstiftningen har något klart och direkt samband med ett effektivt tillgodoseende av de grundlagsfästa rättigheterna. Den nu föreslagna regleringen förutsätts inte heller i EU-lagstiftningen. Enligt grundlagsutskottet är det därför inte motiverat att bedöma 2 e § 2 och 3 mom. i livsmedelsmarknadslagen utifrån exakt samma utgångspunkter som bestämmelserna i jämställdhetslagen och diskrimineringslagen.

(6) Grundlagsutskottet har bedömt reglering om bevisbörda inte bara i samband med jämställdhets- och diskrimineringslagstiftningen utan också i samband med reglering av administrativa påföljdsavgifter (se t.ex. GrUU 4/2004 rd, GrUU 32/2005 rd, GrUU 57/2010 rd, GrUU 9/2018 rd, GrUU 8/2021 rd) och i samband med förverkandepåföljder (GrUU 8/2016 rd,

Utlåtande GrUU 29/2026 rd

GrUU 33/2000 rd). De administrativa sanktionerna får enligt utskottets etablerade praxis inte strida mot oskuldspresumtionen i grundlagens 21 § vad gäller förfarandet, och de får inte heller grunda sig enbart på omvänd bevisbördan eller ett strikt objektiva ansvar (GrUU 9/2018 rd, s. 3, GrUU 39/2017 rd, s. 3, GrUU 2/2017 rd, s. 5, GrUU 15/2016 rd, s. 5, GrUU 57/2010 rd, s. 3 och GrUU 4/2004 rd, s. 7). När det gäller förverkandepåföljder har grundlagsutskottet konstaterat att grundlagen och Europakonventionen förutsätter att åklagaren har bevisbördan inte bara för själva brottet utan också för att svaranden vid tidpunkten för brottet har erhållit penningmedel. När åklagaren har fullgjort sin beviskyldighet kan bevisbördan enligt utskottet övergå på svaranden, som genom lag kan åläggas en skyldighet att ge en trovärdig alternativ förklaring till de ökade tillgångarna. Denna typ av presumtioner som det föreskrivs om i lag ska enligt Europadomstolens praxis vara rimliga och beakta försvarets rättigheter på behörigt sätt. (GrUU 8/2016 rd s. 4)

(7) I 2 e § 3 mom. i lagförslag 1 utesluts uttryckligen att presumtionen enligt 2 mom. tillämpas på offentlig varning och påförande av livsmedelsmarknadspåföljdsavgift. Regleringen är således inte problematisk med tanke på oskuldspresumtionen. Grundlagsutskottets tolkningspraxis i fråga om bevisbördan hindrar inte heller i övrigt den nu föreslagna regleringen. Regleringen är därmed inte problematisk med avseende på grundlagen.

(8) Grundlagsutskottet fäster dock med tanke på god lagstiftningssed uppmärksamhet vid att den reglering som föreslås i 2 e § i lagförslag 1 avviker från bestämmelserna om utredningsskyldighet i 31 § i förvaltningslagen och utredning av ärenden i 37 § i lagen om rättegång i förvaltningsärenden. Utskottet betonar att också anvisningarna om lagberedning (Lainkirjoittajan opas; kapitel 12.1) påbjuder en mycket återhållsam inställning till avvikelser från bestämmelserna i de allmänna lagarna.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Grundlagsutskottet anför

att lagförslagen kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Utlåtande GrUU 29/2026 rd

Helsingfors 8.5.2026

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Heikki Vestman saml
vice ordförande Onni Rostila saf
medlem Fatim Diarra gröna
medlem Petri Honkonen cent
medlem Arja Juvonen saf
medlem Atte Kaleva saml
medlem Teemu Keskisarja saf
medlem Johannes Koskinen sd (delvis)
medlem Jarmo Lindberg saml
medlem Mira Nieminen saf
medlem Karoliina Partanen saml
medlem Ville Skinnari sd
medlem Johannes Yrttiaho vänst.

Sekreterare var

utskottsråd Liisa Vanhala.